

Справа лікаря М.В. Рум'янцева

В.С. Прокопчук¹, В.Ф. Шинкарчук²

Резюме. У статті йдеться про трагічну долю колишнього упродовж 22 років головного лікаря Дунаєвської районної лікарні на Хмельниччині, проблеми й наслідки взаємодії людини — держави — суспільства.

Ключові слова: М.В. Рум'янцев, хірург, головний лікар, окупація, репресії.

Мета цієї публікації — дослідити життя й діяльність та встановити правду про лікаря М.В. Рум'янцева.

3 червня 2009 р. збори лікарів Дунаєвської центральної районної лікарні (84 особи) обговорювали питання увічнення пам'яті хірурга, колишнього головного лікаря Дунаєвської районної лікарні М.В. Рум'янцева (Поточний архів Дунаєвської центральної районної лікарні, 2009). На адресу доповідача В.Ф. Шинкарчука посипалось безліч питань. З його доповіді та відповідей поставав образ високоморальної людини, талановитого лікаря, легендарного хірурга — організатора охорони здоров'я на Дунаєвщині в далекі довоєнні роки...

Щоранку М.В. Рум'янцев від'їжджав від свого дому (після війни в ньому розміщувався протитуберкульозний диспансер) до лікарні фаэтоном, який рухався центральною вулицею до Річка, а звідти — до лікарні. Упродовж усього шляху перехожі тепло вітали улюбленого лікаря, низько вклонялися, знімаючи головні убори.

Справді, авторитет хірурга Рум'янцева у 1920–1930-ті рр. був високим. Саме за його участі на території парку збудували двоповерховий корпус лікарні, де нині розміщені терапевтичне, кардіологічне, неврологічне, дитяче й отоларингологічне відділення. Вже тоді в лікарні функціонували рентгенівський кабінет, працював знаменитий на кілька районів рентгенолог Соскін. Населення визнавало високу кваліфікацію терапевта Гольденцвайга, отоларинголога Тарасюка. Славилась фельдшери Кунчерявий, Савицький, Кузяк. Вони були настільки досвідченими, що пацієнти навіть не усвідомлювали, що в них не було лікарських дипломів, бо переконував результат — сотні вилікуваних людей. У медичних колективах панувала висока культура і порядність. Звичайним явищем було, коли на викликах у бідних лікар не тільки не брав гонорарів, а ще й залишав гроші на ліки. У ті часи функціонувала добре оснащена водолікарня, яка розміщувалася на території теперішнього ремонтно-механічного заводу, двоповерхова поліклініка, зруйнована під час авіанальоту (нині на тому місці знаходиться пошта).

Народився Михайло Васильович Рум'янцев у 1888 р. в Москві у сім'ї служ-

бовців. Дитинство і роки навчання пройшли в Костромі. Мати Тетяна Павлівна була учителькою, саме вона дала синові ґрунтовну домашню освіту. Знання він примножив у гімназії (1898–1906), за успіхи в навчанні був нагороджений медаллю.

У 1906 р. М.В. Рум'янцев вступив на медичний факультет Московського університету, який закінчив у 1911 р. Завідував Огарьовською земською лікарнею в Тульській губернії за 30 км від Ясної Поляни. У 1912 р. перейшов до Костромської губернської лікарні, працював під керівництвом досвідченого хірурга Михайла Михайловича Крюкова. Той, помітивши надзвичайну обдарованість молодого колеги, наполіг, аби Рум'янцев вступив до клінічної ординатури Київської університетської клініки, удосконалив теоретичні знання і практичні навички. І 1913 р. Михайло Васильович вже був в ординатурі (Архів УСБУ, арк. 14).

Але доля розпорядилася по-своєму. У 1914 р. почалася Перша світова війна, і Рум'янцев потрапив у діючу армію. Працював хірургом у госпіталі. Захворів на дизентерію, а потім — на черевний тиф, лікувався в Києві. Після одужання продовжив працю в тій самій клініці. Там його застали революційні події.

1919 р. в Київ прийшли денікінці, згодом — поляки, навкруги — безладдя, важкі й тривожні часи. На запрошення однокласника по університету лікаря Борисовича Рум'янцев поїхав у Нову-Ушицю Подільської губернії, де у 1922 р. працював у земській лікарні (Архів УСБУ, арк. 10).

Невідомо, як і чому, але саме 1922 р., а не в 1930-х рр., як твердилось донедавна (Феодосьєв С.М., 2004), Рум'янцев був переведений на посаду завідувача Дунаєвської лікарні й водночас очолював лікарню і хірургічну службу. У 1939 р. був мобілізований до армії, брав участь у поході Робітничо-Селянської Червоної Армії в Західну Україну та Західну Білорусію, завідував хірургічним відділенням Ковельського військового госпіталю. У Дунаївці повернувся 1940 р.

Трагічним для М.В. Рум'янцева був початок Великої Вітчизняної війни. Призваний до армії у складі Проскурівського госпіталю, він відбув на фронт у напрямку Гусятини.

Однак скоро почався відступ, дійшли до Вінниччини. Після відправки поранених зі станції Калинівка в тил Рум'янцев повернувся до Хмільника, потрапив в оточення, потім — німецький полон. Після 2 тиж перебування в таборі у Хмільнику був переправлений до Летицького концтабору, а наприкінці серпня 1941 р., як і багато інших військовополонених, звільнений. Направився в Дунаївці. Нова влада в особі голови міської управи Шерера запропонувала Рум'янцеву як висококваліфікованому фахівцю очолити Дунаєвську окружну лікарню. Там він працював до лютого 1943 р., поки лікарня не була переведена в Малиївці Солобковецького району.

З наближенням радянських військ Рум'янцев отримав пропозицію за спеціальним пропуском виїхати на Захід. «Я зволював до останнього моменту з отриманням того пропуску, але 13 березня був викликаний в гебітскомісаріат, де мені був вручений пропуск до міста Білітц», — свідчив пізніше (Архів УСБУ, арк. 16). Від автотранспорту відмовився і замість руху на Смотрич поїхав у напрямку станції Дунаївці. Кілька разів по дорозі його зупиняли німці, перевіряли документи. Скориставшись моментом, звернув із центральної дороги на Малиївці, де переховувався від німців до приходу радянських військ.

На початку квітня 1944 р. М.В. Рум'янцев з'явився до голови райвиконкому Бабія і отримав доручення відновити функціонування райлікарні. На посаді головного лікаря 29 квітня 1944 р. і був заарештований.

Почалося кількамісячне слідство. Рум'янцева звинувачували в тому, що в липні 1941 р. він «потрапив у німецьке оточення і, зрадивши Батьківщині, добровільно здався в полон, не намагаючись виїти з оточення». А ще в тому, що «поступив на службу до німецьких окупантів на посаду завідуючого лікарнею в Дунаївцях». Але головним «злочинцем» М.В. Рум'янцева виявилася публікація за його підписом двох статей — 5 квітня 1942 р. в «Дунаєвських вістях» і 7 березня 1943 р. в «Українському голосі» «з різким контрреволюційним наклепом на ВКП(б), Радянський уряд, Червону армію і органи Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС)», що в сукупності визначалося як «контрреволюційна діяльність, спрямована на підірви і ослаблення авторитету Радянської влади» (Архів УСБУ, арк. 36). В умовах тогочасного слідства, фізичної та моральної наруги з боку енкаведистів

¹Віктор Степанович Прокопчук — директор наукової бібліотеки, професор кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету, доктор історичних наук, член правління Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник освіти України.

²Віктор Федорович Шинкарчук — лікар, член Національної спілки краєзнавців України.

М.В. Рум'янцеву нічого не залишалося як визнати звинувачення. І все ж надія не полишала його. 10 травня 1944 р. звернувся із заявою до військового прокурора військ НКВС: «Признаю себя виновным в том, что я при немецкой оккупации занимал должность заведующего Дунаевецкой больницей. Прошу учесть, что это мое прежнее место работы, которое я занимал 20 лет. Прошу учесть то обстоятельство, что моя позорная капитуляция перед немцами, вследствие которой появилась антисоветская статья в газете, была вызвана страхом за свою дочь и жену, которых немцы угрожали выслать в Германию. Врагом советской власти я никогда не был. Мое преступление перед Родиной хочу искупить честным трудом и работать по специальности. А поэтому прошу, если найдете это возможным, направьте меня в качестве врача-хирурга в один из госпиталей РККА» (Архів УСБУ, арк. 21).

Документи кримінальної справи засвідчують, що зазначена заява до уваги не була взята, як і свідчення п'ятьох дунаївчан — О.П. Кравчука, М.А. Стукалюка, А.М. Кузяка, С.О. Савицького та В.Л. Оліфер, які, підтвердивши неоспоримий факт газетних публікацій, в усьому іншому захищали головного лікаря, у тому числі й від будь-яких спроб приписати йому участь у роботі комісії з масової відправки до Німеччини робочої сили (Архів УСБУ, арк. 22–23).

26 червня 1944 р. військовий трибунал військ НКВС засудив М.В. Рум'янцева на 20 років каторжних робіт із конфіскацією майна та обмеженням у правах на 5 років відповідно до частини другої «Указу Президії Верховної Ради СРСР від 19 квітня 1943 р.» (Архів УСБУ, арк. 48). У Дунаєвській військкомат, райвиконком і народний суд були направлені вписки позбавити сім'ю пільг військовослужбовця, занести засудженого до списку осіб, позбавлених виборчих прав, конфісковане майно реалізувати в дохід державі (Архів УСБУ, арк. 51–53).

Однак 22 грудня 1944 р. військовий трибунал НКВС Українського округу переглянув прийняте рішення: «Приговор изменить, содеянное Румянцевым М.В. квалифицировать ст. ст. 54–1б и 54–10 ч. II КК УССР, заменив ему каторжные работы лишением свободы в исправительно-трудовом лагере сроком на десять лет» (Архів УСБУ, арк. 54).

В архівній кримінальній справі М.В. Рум'янцева знайдено довідку, яка проливає світло на його дальшу долю: «Заключенный Румянцев М.В. содержался в Братлаге МВД и 15 апреля 1946 г. из-под стражи освобожден согласно выписки из протокола № 12 Президиума Верховного Совета от 16.VIII.1945 г.

Основание: Отношение начальника ОУРЗ Братлага МВД № 451061–02 от 28.VI.1946 г. Оперуполномоченный 3 отдела с/о капитан Бубнов. 26. VII. 1946 г.» (Архів УСБУ, арк. 42).

Заслання М.В. Рум'янцева відбувалося в селі Усть-Ордин Іркутської області, з 1948 р. — у селі Ярцево Красноярського краю. А зго-

дом був запрошений на роботу до військового госпіталю в Красноярську.

Де б і в якій обстановці не працював Михайло Васильович, скрізь він сповна віддавався улюбленій справі. Жителі шанували його як лікаря-хірурга, прекрасну людину. У селі Ярцево на будинку лікарні встановлено меморіальну дошку: «Здесь с 1948 по 1956 г.г., находясь в ссылке, работал талантливый хирург и замечательный человек Михаил Васильевич Румянцев». А нижче приписано: «Талантливый, интеллигентный, открытый, человечный, герой» (Дунаєвський вісник, 2008).

Свого часу фельдшер Дунаєвської лікарні Семен Опанасович Савицький, який тривалий час працював поруч із М.В. Рум'янцевим, досить категорично стверджував: «Такого лікаря, як Рум'янецв, у Дунаївцях ще не було і ніколи не буде».

Ті люди, які знали цього дивовижного лікаря, захоплювалися його талантом хірурга, його людськими якостями. Від нього постійно випромінювалися лагідність і доброта, які чудодійно впливали на оточуючих. Від М.В. Рум'янцева ніколи не чули окрику. Він не був багатослівним. Його розпорядження були чіткими, переконливими і завжди виконувалися. Природа наділила його мужнім красивим обличчям, високим зростом, міцною статуєю. Слова у нього гармоніювали із вчинками. Він був високоінтелігентним, ерудованим. Його популярність серед хворих, медпрацівників та населення була безмежною.

Колишня акушерка Дунаєвської районної лікарні Катерина Михайлівна Малішева в 1936–1938 рр. навчалася в Дунаєвській медичній школі, в якій лекції читав М.В. Рум'янецв. Вона згадує: «Як тільки лікар заходив у клас, обличчя учнів умиць світлішали, відчувалося, ніби в приміщенні світла стало більше. Учні обожнювали вчителя, який за своїми якостями був недосяжним для них. Майбутні помічники лікарів ловили кожне його слово, лекції запам'ятовувалися, залишали слід на все життя».

Виходець із Нестерівців, колишній голова Кам'янець-Подільського райвиконкому Антон Якович Михайлик, прочитавши одну з публікацій у «Дунаєвському віснику», стверджував: «Я пам'ятаю М.В. Рум'янцева. Про цього хірурга ходили легенди. Він урятував мою маму. Таку людину забувати не можна, на його прикладі треба вчитися сучасним і майбутнім медикам».

17 вересня 1992 р. кримінальна справа М.В. Рум'янцева була переглянута, а він — реабілітований (Архів УСБУ, арк. 43).

Під час обговорення цього питання на зборах у Дунаєвській райлікарні надійшла пропозиція лікаря Саягіна встановити бюст М.В. Рум'янцева, як у Мін'яківцях зроблено на честь академіка Ф.Г. Яновського. Зійшлися у нижченаведеному:

1. Встановити меморіальну дошку в пам'ять М.В. Рум'янцева на одному з будинків Центральної районної лікарні.

2. Присити Миську раду назвати іменем М.В. Рум'янцева одну з вулиць міста.

3. Відкрити в Дунаєвській центральній районній лікарні музей, одну з експозицій присвятити М.В. Рум'янцеву.

Однак були й питання, на які відповідей тоді ще не було або були неповні: Коли і чому М.В. Рум'янецв з'явився в Дунаївцях? Коли очолив лікарню? За що був репресований 1944 р.?.. тощо. Відповідь на ці запитання не дала навіть кримінальна справа П28221, що знаходиться в архіві Управління Служби безпеки України в Хмельницькій області.

Ясно одне: у трикутнику суспільство — держава — людина високу вдячність і благородство проявило суспільство. Лікаря М.В. Рум'янцева пошанували жителі с. Ярцево Красноярського краю та в Україні дунаєвська громада на Хмельниччині. 18 червня 2010 р. напередодні професійного свята медичних працівників на приміщенні райлікарні була урочисто відкрита меморіальна дошка на честь М.В. Рум'янцева. Виступаючи — головний лікар І.М. Понцак, колишній фельдшер, який не раз спілкувався з Михайлом Васильовичем, В.Л. Добжанський, члени Національної спілки краєзнавців України, які відновили життєвий опального і водночас знаменитого дунаєвського хірурга, С.М. Феодосьєв, В.Ф. Шинкарчук, В.С. Прокопчук, заступник голови Дунаєвської райдержадміністрації Т.В. Панаєвич повідали велелюдній аудиторії одіссею лікаря М.В. Рум'янцева. Впало покривало і перед очима присутніх відкрилася меморіальна дошка, на ній портрет і слова: «Тут з 1922 по 1944 рр. працював головним лікарем Дунаєвської районної лікарні талановитий хірург, чудава людина Михайло Васильович Рум'янецв».

Чимало запитань досі залишаються без відповіді, потребують дальшого пошуку. Відомо, що Михайло Васильович у 1950-ті рр. повернувся на Київщину — батьківщину дружини, працював в амбулаторії села Забуяння Макарівського району. А як склалася його подальша доля, доля трьох дочок? Цього не прояснила ні слідча справа, ні звернення до Управління охорони здоров'я Київської облдержадміністрації та сільради. Над цими питаннями ще належить попрацювати, звернувшись до Держархів Київської області або й відвідавши село Забуяння на Київщині. Життєвий подвиг лікаря М.В. Рум'янцева того вартий.

Література

Архів Управління Служби безпеки України в Хмельницькій області, спр. П28221. Кримінальна справа Рум'янцева Михайла Васильовича по ст. ст. 54–1б, 54–10 ч. 2 КК УРСР. 29.04–10.06.1944 р., арк. 10, 14, 16, 21, 22–32, 36, 42, 43, 48, 51–53, 54 зв. (Прим. ред.: у тексті — Архів УСБУ).

Дунаєвський вісник (2008) 28 лютого, №15–16, с. 6.

Поточний архів Дунаєвської центральної районної лікарні (2009) Протокол зборів лікарів від 03.06.2009 р., с. 3.

Феодосьєв С.М. (2004) Справа лікаря Рум'янцева. Дунаєвський вісник, 21–22: 6.

Адреса для листування:

Шинкарчук Віктор Федорович
32400, Хмельницька обл.,
Дунаєвці, вул. Шкільна, 2